

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
Școala doctorală de Filologie**

**TEZĂ DE DOCTORAT
(REZUMAT)**

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Ion BUZAȘI

Autor:

Simona OARGA (PINTEA)

Alba Iulia

2017

**MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE
ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
Școala doctorală de Filologie**

**TIMOTEI CIPARIU – SCRITORUL
(REZUMAT)**

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. Ion BUZAȘI

Autor:

Simona OARGA (PINTEA)

Alba Iulia

2017

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
1. SCOPUL, IMPORTANTA, ACTUALITATEA SI CARACTERUL INOVATOR AL TEZEI DE CERCETARE.....	7
2. STADIUL CERCETĂRIILOR CU PRIVIRE LA TIMOTEI CIPARIU.....	8
3. STRUCTURA LUCRĂRII.....	15
CAPITOLUL I	
TIMOTEI CIPARIU SI EPOCA SA: REPERE ISTORICE, CULTURALE SI LITERARE.....	20
I.1. BLAJUL LUI CIPARIU.....	21
I.1. LITERATURA EPOCHI LUI TIMOTEI CIPARIU.....	24
CAPITOLUL II	
UN CĂRTURAR DE FORMATIE ENCICLOPEDICĂ.....	52
II.1 ELEMENTE PENTRU O DELIMITARE A CONCEPTULUI DE PERSONALITATE ENCICLOPEDICĂ.....	52
II.2. REPERE BIOGRAFICE ESENȚIALE.....	53
II.3. TIMOTEI CIPARIU – LINGVISTUL ȘI FILOLOGUL.....	58
II.4. TIMOTEI CIPARIU – ISTORICUL.....	62
II.5. TIMOTEI CIPARIU – TEOLOGUL.....	66
II.6. TIMOTEI CIPARIU – ZIARISTUL.....	80
CAPITOLUL III	
TIMOTEI CIPARIU – SCRIITORUL.....	85
III.1. TIMOTEI CIPARIU – MEMORIALIST.....	88
III.1.1. Memorialistica – literatură de frontieră.....	88
III.1.1.1 Memoriile ca literatură.....	88
III.1.2. Memorialistica cipariană.....	91
III.1.2.1 Început de autobiografie sau Memorii.....	94
III.1.2.2 Structură și conținut.....	97
III.1.2.3 Cipariu, Creangă, Blaga și Reteganul - prezentare comparativă.....	101
III.1.3 Jurnal de călătorie.....	109
III.2 TIMOTEI CIPARIU – EPISTOLIER.....	113
III.2.1 Epistola: definiții și evoluția conceptului.....	115
III.2.2 Epistolarul ciparian.....	121
III.2.2.1 Ansamblul textului: subiect, obiect, structură, personaje.....	121
III.2.2.2 Tematica scrisorilor.....	135
III.2.2.3 Arta portretistică.....	153
III.2.2.4 Relația Cipariu - Barit.....	158

III.3 TIMOTEI CIPARIU – POET.....	166
III.3.1 Încadrarea într-o orientare tematică.....	166
III.3.2 Timotei Cipariu – poetul nedeclarat.....	170
III.3.3 Timotei Cipariu – poetul recuperat.....	173
III.3.4 Universul poetic ciparian.....	178
III.3.4.1 Tematica poeziilor cipariene.....	178
III.3.4.2 Analiza stilului ciparian.....	210
III.4. TIMOTEI CIPARIU – ORATOR.....	222
III.4.1. Nasterea și maturizarea oratorului.....	222
III.4.2. Renasterea oratorului.....	229
III.4.3. Cuvântările sau discursurile cipariene.....	232
III.4.3.1. Cuvântările școlare sau elogiul științei și al omeniei.....	232
III.4.3.2. Cuvântările culturale: o limbă, o cultură, o națiune.....	248
III.4.3.3. Cuvântările politice.....	266
III.5 TIMOTEI CIPARIU – ALTE IPOSTAZE LITERARE.....	272
III.5.1 Timotei Cipariu – folclorist.....	272
III.5.1.1 Cipariu și folclorul sau literatura populară.....	272
III.5.1.2. Timotei Cipariu – culegător de folclor.....	274
III.5.2. Timotei Cipariu – teoretician al artei poetice/ critic literar/ elemente de teorie literară.....	277
III.5.3 Timotei Cipariu – istoric literar.....	281
CAPITOLUL IV	
TIMOTEI CIPARIU – UN PORTRET OMAGIAL ÎN EVOCĂRI LITERARE.....	287
IV.1 OMAGII ÎN PROZĂ.....	288
IV.2 OMAGII LIRICE.....	307
CONCLUZII.....	318
BIBLIOGRAFIE.....	323
I. BIBLIOGRAFIE DE REFERINȚĂ.....	323
OPERA CIPARIANĂ.....	323
II. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ.....	325
ANEXE.....	341

Timotei Cipariu s-a impus în peisajul cultural românesc ca un spirit ale cărui dimensiuni a depășit granițele Blajului în care s-a format și a activat, ale Bisericii Unite și ale neamului românesc pe care le-a slujit, vizându-le pe cele europene. Anvergura personalității și a operei sale de dimensiuni enciclopedice trezește în sufletul cercetătorului care se apropie de Cipariu un îndoit sentiment: de înhibare și, totodată, de adâncă admirație, asemănător poate cu cel pe care însuși subiectul îl încerca atunci când vorbea despre Blaj și despre Școlile sale: „care loc în națiunea română, care școală între toate școalele românești poate să arete atâți bărbați mari ieșiți din sânul lor, care cu pietate în religione, cu fidelitate către augusta Casă domnitoare și cu multă învățătura lor să se poată asemena bărbaților eșiți din tinerețea școlastică a acestor școale? Unde a putut sămânța aruncată de economul cel bun să aducă fructe mai însemnate, de cum a adus sămânța revărsată pe acest loc ce se părea cel mai steril și mai rău cultivat? Unde seceriș mai mulțumitor decât pe acest întelenit câmp și unde lucrători așa de puțini s-au văzut la început”¹.

¹ Timotei Cipariu, *Cuvântare rostită la 11 octombrie 1854, cu prilejul aniversării unui secol de la deschiderea Școlilor din Blaj*, în Timotei Cipariu, *Discursuri*. Ediție îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buzași, prefață și bibliografie de Ion Buzași, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984, p. 21.

El însuși, produs exponențial al școlilor evocate, s-a dovedit a fi acel pământ fertil care, prin talent nativ, prin muncă susținută și cercetare temeinică, înrăurite de dragostea de neam, a adus *rod însutit*. Acest rod s-a materializat în lucrările sale, acești *bărbați mari*, lăsate moștenire și care, alături de întreaga sa activitate, au contribuit din plin la propășirea culturală și spirituală a neamului nostru.

Prezentată, chiar și numai în linii generale, activitatea și opera lui Timotei Cipariu este impresionantă. Diversele ramuri ale științei, în care și-a adus în mod consistent contribuția, de la *lingvistică* și *filologie* până la *istorie*, *teologie*, *ziaristică*, *cultură* și *politică*, compun portretul unui cărturar de formație enciclopedică. În același timp, realizările sale în câmpul literaturii române: *poezie*, *memorialistică*, *oratorie* sau *corespondență*, la care se adaugă cele de *istorie*, *teorie* și *critică literară*, completează portretul amintit.

Înainte de toate, manifestarea spiritului ciparian pe tărâm științific și literar, caracterizată prin bogăție și diversitate, prin erudiție și complexitate, justifică pe de o parte numărul mic al abordărilor cu caracter monografic și preferința cercetătorilor pentru abordări parțiale sau fragmentare sau a unor sectoare concrete de manifestare ale cărturarului blăjean: „Timotei Cipariu are aura unui erudit de formație renașcentistă,

a unui enciclopedist. Din această cauză activitatea lui științifică și literară, bogată și diversă, atrage și inhibă în același timp. De aceea, cercetările monografice asupra acestei impresionante figuri a culturii române sunt puține, în ciuda unei sumedenii de cercetări parțiale, fragmentare, care aprofundează domeniile de activitate ale enciclopedului”².

O a doua constatare ce se conturează și care este în strânsă legătură cu prima, evidențiază faptul că anumite aspecte ale activității lui Timotei Cipariu, precum cele de *lingvist* și *filolog*, au fost îndelung și temeinic cercetate, în timp ce altele, beneficiind de mai modesta stăruință a cercetătorilor, rămân mai puțin sau doar în parte cunoscute. Ipostaza de *scriitor* este una dintre ele. Puțin cunoscută în epocă, această dimensiune a personalității enciclopedistului blăjean rămâne o revelație de dată recentă a istoriei literare. După aproape un secol de tăcere, scriitorul Cipariu, începe să vorbească din nou cu putere prin câteva lucrări nou editate: *Jurnal*³, *Poezii*⁴, *Discursuri*⁵ și

² Ion Buzași, *Timotei Cipariu – scriitorul*, Blaj, Editura Buna-Vestire, 2005, p. 146.

³ Timotei Cipariu, *Jurnal*. Ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Maria Protase, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972.

⁴ Idem, *Poezii*. Îngrijirea ediției, antologie, prefață și note de Nicolae Albu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976.

⁵ Idem, *Discursuri*. Ediție îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buzași, prefață și bibliografie de Ion Buzași, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984.

*Epistolar*⁶ și care, așa cu sugerează însuși titlul colecției în care apar, îl „restituie” literaturii române în patru ipostaze: **memorialist, epistolier, poet și orator**. Aceste apariții sunt acompaniate de numele unor oameni de litere care, cu migală și trudă, îngrijesc, alcătuiesc sau prefațează, deschizând noi căi și furnizând instrumente de abordare utile în cunoașterea lui Timotei Cipariu ca scriitor.

Cu toate aceste progrese remarcabile, în momentul de față, cu excepția contribuțiilor aparținând istoricului literar Mircea Popa⁷, cel dintâi care alocă un capitol distinct *scriitorului* Cipariu într-o monografie amplă dedicată enciclopedistului sau cele ale istoricului literar Ion Buzași, ale cărui preocupări constante față de acest subiect s-au materializat în studii și articole ce vor alcătui ulterior chiar un

⁶ *Epistolarul* ciparian apare într-o primă ediție în cadrul colecției *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IV. Corespondența primită de la Constantin Papfalvi, Simion Mihali-Mihailescu, Timotei Cipariu și Alexandru Sterca Șuluțiu, coordonatori Ștefan Pascu și Iosif Pervain. Ediție de Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Dumitru Suciu și Ioan Buzași, București, Editura Minerva, 1978, pp. 71-355, iar apoi de sine stătător: Timotei Cipariu, *Epistolar 1836-1877*. Cuvânt înainte de academician Eugen Simion, text îngrijit, studiu introductiv și note de Ioan Chindriș, București, Editura Academiei Române, 2005.

⁷ Cercetările stăruitoare și îndelungate ale istoricului literar Mircea Popa asupra subiectului decantate în studii publicate în reviste de specialitate sunt încununate de apariția columnului, *Timotei Cipariu, ipostazele enciclopedistului*, București, Editura Minerva, 1993.

volum⁸, nu există o cercetare (o monografie) dedicată exclusiv și în totalitate scriitorului Timotei Cipariu. Or, în această împrejurare se descoperă scopul și importanța cercetării de față.

Scopul lucrării este de a reconstitui și de a reda istoriei literare românești dimensiunea de scriitor a lui Timotei Cipariu, într-o prezentare care urmărește în mod principal valorificarea creației sale artistice, așa cum sugerează și titlul ales: *Timotei Cipariu – scriitorul*.

Importanța și actualitatea tezei de doctorat este dată, pe de o parte, de abordarea în premieră într-o cercetare doctorală a scriitorului Timotei Cipariu, iar apoi de metoda de lucru folosită în realizarea ei, metodă care fructificând rezultatele cercetărilor anterioare propune o nouă analiză și interpretare prin aplicarea (inedită) a noțiunilor de teorie literară asupra textului cu scopul de a evidenția valențele artistice.

În sensul celor de mai sus, caracterul inovator al cercetării rezidă atât din unicitatea abordării, cât și din receptarea textului literar, din perspectiva tematică, formală, structurală, conceptuală și stilistică, ceea ce presupune descifrarea lingvistico-artistică a operei, înțelegerea mesajului

⁸ Ion Buzași, *Timotei Cipariu – scriitorul*. Deși prin contribuțiile conținute, lucrarea este foarte utilă în cunoșterea lui Cipariu ca scriitor, totuși autorul ține să precizeze că „fiind o culegere de articole, studii și notițe literare, cartea nu are unitatea compozițională a unei monografii”, p. 5.

și a tehnicilor folosite în construcția ei. Acest fapt înseamnă descoperirea univers artistic, pentru că scriitorul alege, combină cuvintele și sensurile acestora ducând la modificări estetice.

Alegerea temei a plecat, în primul rând, de la considerentul că Timotei Cipariu nu este un subiect închis sau epuizat și că, așa cum am arătat mai sus, se impun noi cercetări. Istoria recentă, care încă înregistrează editări și interpretări ale unor texte/manuscrite cipariene, este un exemplu elocvent în privința faptului că scriitorul Cipariu rămâne un șantier deschis, iar cercetarea noastră ar putea constitui o contribuție științifică utilă. În al doilea rând, ca un argument secundar, mărturisim dimensiunea afectivă a alegerii temei, un soi de patriotism local. Ca blăjeancă și mai ales ca profesor de limba și literatura română în același liceu în care Timotei Cipariu, mai întâi a studiat, apoi a fost dascăl și, mai bine de două decenii director, am considerat că este onorant și firesc să aduc în prezent, un exemplu de erudiție și literatură din trecut, care poate motiva atitudini și idei constructive pentru viitorul personal și al celor împreună cu care colaborez.

* * *

Lucrarea este structurată în patru capitole.

Plecând de la faptul că Timotei Cipariu a trăit, a activat și a scris într-un context istoric, ideologic și cultural concret, am considerat oportun ca **primul capitol**, să reprezinte o retrospectivă a contextului cultural transilvănean al secolului al XIX-lea în liniile sale fundamentale: printr-o prezentare generală a literaturii dezvoltată în această zonă, precum și prin surprinderea evenimentelor și a ideilor culturale, sociale și politice care au animat Blajul de-a lungul acestui secol.

Capitolul al II-lea este dedicat enciclopedistului Timotei Cipariu și are scopul de a ne introduce în universul său științific și creator. Având în vedere faptul că Cipariu s-a afirmat în multe și diferite domenii ale științei, unele fiind intens cercetate, am surprins în acest capitol fațetele ce compun profilul enciclopedistului ardelean, așa cum acestea sunt conturate de diferitele sectoare ale științei în care și-a adus aportul, coroborat cu rezultatele cercetărilor de până acum, aprofundând importanța contribuției sale la dezvoltarea culturii românești. În acest sens, am efectuat o incursiune în trecut, recompunând reperele esențiale ale vieții și activității cărturarului blăjean, precum și elementele care au contribuit la devenirea sa umană, științifică și scriitoricească. Ne-am oprit apoi atenția asupra dimensiunilor fundamentale care-i conferă

aura de enciclopedist: mai întâi cea de lingvist sau filolog și istoric, subliniind modul în care cele două domenii se împletesc armonios și indispensabil în lucrările și principiile sale lingvistice, prin care a devenit *părintele filologiei române* sau *primul mare lingvist român*. Aceștia li se adaugă mai departe ipostaza de teolog, postură în care reeditează cărți de cult în care alfabetul chirilic este înlocuit cu cel latin. Scrie manuale de teologie biblică și îmbogățește tradiția traducerilor blăjene ale bibliei cu o versiune personală care din păcate rămâne încă în stadiul de manuscris⁹. Nu în ultimul rând ca ziarist, pe lângă colaborările la publicațiile vremii *Foaie pentru minte, inimă și literatură* sau *Gazeta de Transilvania*, Timotei Cipariu este autorul *Organului luminării* (1847), devenit apoi *Organul național*, dar mai ales al monumentalului *Arhiv pentru filologia și istoria*, unic în literatura română până în 1970 la fondarea revistei *Manuscriptum* de către D. Panaitescu-Perpessicius.

Capitolul al III-lea constituie inima lucrării noastre motiv pentru care este și cel mai însemnat ca pondere. Acest capitol își propune o prezentare și o analiză a scriitorului Timotei Cipariu în cele patru ipostaze literare fundamentale: *memorialist, epistolier, poet, și orator*. Datorită faptului că

⁹ Manuscrisul se află în Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj, *Manuscrise românești*, cota 54.

portretul scriitorului este completat și de alte ipostaze literare (*istorie, teorie și critică literară*) am acordat în finalul capitolului spațiu pentru prezentarea dimensiunilor de istoric și critic literar sau de folclorist.

În realizarea acestui capitol am urmărit, pe de o parte, atât formarea scriitorului, cât și evoluția scrierilor sale cu caracter literar, iar pe de altă parte, am recurs la hermeneutica acestora, călăuziți de ideea unei construcții progresive și a unei căi de acces spre înțelegerea cât mai adâncă a ideilor și metodelor prin care autorul blăjean face literatură. Prin urmare, pentru că „totul pleacă și se întoarce la text printr-o lectură atentă”¹⁰ am evidențiat primatul textului. În felul acesta, după ce am interpretat textele cipariene în contextul cultural și literar în care au fost scrise, le-am precizat și adâncit semnificațiile din perspectiva instrumentelor moderne oferite de teoria literară, asumându-ne, după modelul oferit de Adrian Marino, „direcția de înaintare [...] anticipativ-retrospectiv”¹¹.

Am urmărit, de asemenea, încadrarea textelor cipariene în anumite specii literare, identificarea tematicii prezente în acestea prin aplicarea investigațiilor ce pornesc de la nivelul

¹⁰ Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 11.

¹¹ *Ibidem*, p. 25.

interdisciplinarității. Am recurs apoi la analiza textelor, la reliefarea valorilor stilistice și afective a limbajului artistic prin interpretarea din mai multe puncte de vedere a acestora. Paginile de memorialistică au fost construite din perspectiva maturității și a nostalgiei, care i-a inundat sufletul, astfel s-au transformat într-un adevărat roman autobiografic. Acesta surprinde formarea tânărului Timotei, cu scopul de a da naștere unei noi specii literare, după cum însuși mărturisește. O altă latură a memorialistului, înfățișează omul matur în gândire și cuget, deoarece se concentrează pe observarea directă a oamenilor, a locurilor patriei, a societății, a realităților vremii, conștientizând astfel nevoile neamului românesc.

Realitatea istorică în care trăiește reprezintă o societate în care frământările sociale, politice și naționale se manifestă abundant. Aceasta este și realitatea creației sale, întrucât evenimentele istorice la care participă efectiv, îl influențează direct atât ca om cât și ca scriitor. *Epistolarul* său îl surprinde tocmai în acest păienjeniș de întâmplări, evenimente și preocupări care îl implică activ și afectiv în viața culturală, literară și educațională a societății. Din acest motiv, scrisorile sale adresate prietenului și colaboratorului gazetar George Bariț, au o profundă valoare documentară și istorică și, în același timp, literară, datorită calităților scriitoricești ale

autorului care transformă textul într-un roman epistolar sau de moravuri bisericești. În această nouă ipostază, de epistolier, Cipariu abordează o tematică cu caracter realist printr-o nouă metodă de a face literatură, realizând o cronică socială a Blajului.

Copilăria a constituit pârgă pentru diversele manifestări ale activității sale, iar poezia este cea mai fericită dintre acestea, pentru că a fost marcată de glasul plăcut al mamei evidențiat prin cântecele și baladele sale, trezindu-i astfel interesul pentru folclor și versificație. Prin talent și meșteșug, Cipariu creează un drum spre adâncimile sufletului său alăturându-se poeziei lirice și romantice a timpului său. Creațiile poetice se evidențiază prin diversitatea speciilor pe care le îmbracă: de la ode, imnuri, epitafuri, sonete și balade, la texte dialogate, invocări și cântece de leagăn, prin care arată expresia unei trăiri interioare intense sau a unei experiențe, uneori de natură sentimentală. Astfel, ne dăm seama ce incidență nefericită ar putea avea aceasta asupra imaginii unui om cu statutul și cu demnitățile sale. Textul poetic activează dimensiunea reflexivă a limbii și limbajul primește capacitatea expresivității, a oralității și a subiectivității în funcție de situațiile revelate în raport cu socialul. Pentru faptul că scrie dintr-un impuls interior, dominat de patimi profunde, Cipariu

găsește în poezie o altă modalitate de a se exterioriza „prin însuși sacrificiul intimității și adevărului ei subiectiv”¹².

Perioada studiilor a însemnat pentru Timotei Cipariu un timp al acumulărilor, o pregătire temeinică pentru cariera profesională și pentru devenirea sa scriitoricească. Aceasta, deși intens orientată spre cultura clasică, era totuși modernă prin dobândirea unor instrumente lingvistice sau de comunicare caracterizate de varietate, constituirea unui bogat univers intelectual și spiritual de factură umanistă în care știința și Dumnezeu au făcut casă bună. Toate acestea se vor regăsi în cuvântările sale de mai târziu contribuind la profilarea staturii sale ca orator. Din acest motiv, considerăm că anii de dascălie, funcțiile ecleziastice, școlare și culturale pe care le-a deținut ca director de liceu, președinte al *Astrei*, membru al *Societății Literare Române* sau deputat în Dieta de la Sibiu, au constituit tot atâtea situații în care Cipariu s-a exersat și s-a maturizat ca orator. Discursurile sale sunt rezultatul unor situații concrete de viață și de atitudine cărora a încercat să le dea suflet, să le încarneze în cuvinte menite să atingă minți și inimi, care să

¹² Tudor Vianu, *Dubla intenție a limbajului și problema stilului*, în *Studii de stilistică*. Ediție îngrijită cu studiu introductiv și note de Sorin Alexandrescu, București, Editura didactică și pedagogică, 1968, p. 32.

transmită idei, să producă sentimente nobile față de școală, învățătură, țară, neam și limba română.

Am apelat la instrumentele de teorie literară, retorică, la structuri tipice corespondenței literare sau ale discursului memorialistic, care să ne conducă spre caracterul literar al operelor și spre identificarea modalităților de proiectare a viziunii artistice despre lume și viață în conținutul sugestiv și inedit al textelor.

Ultimul capitol, **al IV-lea**, propune o altfel de prezentare a lui Timotei Cipariu, izvorâtă din **evocări literare** manifestate în proză sau în versuri. Oameni care l-au cunoscut direct sau numai prin intermediul operelor sale, au simțit imboldul de a reda viața unor însușiri ale enciclopedistului transilvănean precum, portretul fizic și moral, imaginea unui învățat renașcentist, savant al Blajului, autodidact, poliglot, patriot și, nu în ultimul rând, a unui preot desăvârșit cu înclinații scriitoricești, toate acestea într-un cadru temporal și spațial.

* * *

Timotei Cipariu a fost în mod cert un om al epocii sale. Aceasta l-a influențat direct la fel cum și el, la rândul lui, a imprimat la nivel științific, cultural, social sau politic orientări

noi și unitare mediului blăjean și transilvănean în care a trăit și a activat.

Diversele ramuri ale științei, în care și-a adus în mod consistent contribuția, de la lingvistică și filologie până la istorie, teologie, ziaristică, cultură și politică, compun portretul unui cărturar de formație enciclopedică. Alături de aceste domenii mai importante de afirmare, în compoziția portretului de enciclopedist a lui Timotei Cipariu, mai intră și altele, secundare, în care autorul nostru și-a lăsat amprenta: folcloristică, numismatică, științele naturale, traducerile etc și, cu toate acestea portretul încă nu este complet.

Imaginea cărturarului sau a omului de știință absorbit de cercetări îndelungate și anevoioase este umanizată în cazul lui Timotei Cipariu de o alta, în care însuși autorul ni se descoperă ca fiind o fire sensibilă, cu profunde trăiri afective și artistice, cu împliniri și regrete, prizonier între realitate și ideal. Este vorba despre scriitorul Timotei Cipariu. Realizările sale în câmpul literaturii române: memorialistică, corespondență, poezie sau oratorie, la care se adaugă cele de istorie, teorie și critică literară, impun considerarea sa ca scriitor, dimensiune ce întrește portretul său de enciclopedist.

Studierea operei literare cipariene dintr-o dublă perspectivă, mai întâi printr-o abordare extrinsecă, ne-a oferit

posibilitatea unei viziuni de ansamblu asupra acesteia și totodată ocazia de a descoperi legătura ei strânsă cu biografia scriitorului, cu societatea în mijlocul căreia a trăit, cu ideile pe care le împărtășea și cu literatura. Apoi, cealaltă perspectivă, intrinsecă, ne-a călăuzit spre interiorul textului prin identificarea genurilor, a speciilor, a stilului și universului ciparian. Cele două perspective, prin faptul că se completează și se clarifică reciproc, ne-au oferit o imagine complexă și unitară asupra scriitorului Timotei Cipariu și asupra creației sale.

Cunoașterea profundă a limbii și a literaturii românești pe de o parte, a literaturii clasice greacă și latină pe de altă parte, precum și conectarea la curentele literare europene din vremea sa, l-au ajutat să aibă o viziune avansată despre literatură și despre rostul ei în viața unei limbi și a unei națiuni. Creația literară ciparină urmează această viziune.

Opera literară a lui Timotei Cipariu se înfățișează ca fiind, pe de o parte expresia unor profunde și autentice trăiri de la nostalgie la regrete, de la bucurie la tristețe, de la împlinire la eșec, într-un evident echilibru urmărit de autor, iar pe de altă parte o contribuție personală pe care scriitorul își propune să o dăruiască neamului și limbii sale. Când își scrie memoriile ori jurnalele de călătorie, când alcătuiește epistolarul piesă cu

piesă, când cuvântă elevilor, membrilor Asociațiunii, celor din Academia Română sau deputaților din Dieta Transilvaniei și chiar în versurile sale, scriitorul Cipariu dăruiește viața trăirilor sale interioare în care sentimentele personale sunt numai o mică parte, întotdeauna subordonată concepției despre literatură, viziunii sale despre poporul român, pe care îl dorește ridicat și înnobilit prin literatură, educație și cultură, a limbii române, care trebuie cunoscută și cultivată fiindcă este principiul de viață al națiunii. În acest sens, concepte ca educație, limbă, literatură, cultură și națiune devin obiective, fațete ale idealului național și personal împărtășit și dăruit sistematic celorlați de fiecare dată și cu fiecare ocazie. Inclusiv scrierile sale literare servesc acestui ideal. Din aceste motive, putem afirma că Timotei Cipariu nu a făcut literatură pentru a-și câștiga un nume, ci și-a folosit și înmulțit talentul artistic cu care a fost înzestrat în încercarea de diminuare a distanței dintre realitatea concretă și idealul amintit.

Aceste coordonate permit formarea unui nou limbaj artistic creat pe funcția existențială, care pornește de la o activitate socială, o reacție în fapt, la care se adaugă cea creatoare, înălțătoare a sufletului și a minții, adică limba pe care o mănuieste în vederea unei acțiuni, pentru a-și exprima ideile, convingerile, pentru a acorda sfaturi sau pentru a

convinge. Participarea directă la evenimente, trăirea profundă a sentimentelor îl determină pe scriitor să-și exprime ideile în conținutul scrierilor sale în așa fel încât să-i orienteze și cititorului voința. Prin aceasta opera sa devine mereu actuală.

Cuvintele capătă o organizare aparte la Cipariu, astfel că limbajul artistic este considerat instrumentul pe care scriitorul îl folosește pentru a comunica trăirile și viziunea sa, sub diferite forme și specii literare, ce devin mijloace de cunoaștere a lumii și o formă de contemplare a acesteia. Utilizează diverse procedee stilistice, în spatele cărora se ascund de fapt adevăratele idei artistice, adevărata atitudine a scriitorului, ce ia naștere din felul specific prin care răspunde impulsurilor manifestate din exterior. S-a regăsit, pe rând, în nostalgia copilăriei, în frumusețea unei prietenii, în versificații intime sau discursuri memorabile.

Din aceste motive, operele sale literare sunt rezultatul întâlnirii dintre situațiile concrete de viață în care s-a concentrat întreaga ei profunzime, cu viziunea ideologului care dorește să încarneze în mințile și inimile conașionalilor puternice și nobile sentimente față de națiune, de școală, de învățătură, de literatură, de limbă și de cultură.

Aceasta este moștenirea pe care Cipariu a înțeles să o lase culturii și neamului românesc. Considerăm că valorificarea

acestei moșteniri printr-o cercetare doctorală este, în ultimă instanță, expresia potrivită a recunoștinței și prețuirii ce se impune.

BIBLIOGRAFIE

I. BIBLIOGRAFIE DE REFERINȚĂ

OPERA CIPARIANĂ

- Cipariu, Timotei, *Acte și fragmente latine românești pentru istoria bisericeii române*, Blaj, Tiparul Seminarului diecesanu, 1855
- Idem, *Călătorie în Muntenia*, în „Prietenii istoriei literare”, vol. I, București, 1931
- Idem, *Crestomație sau Analecte literare* din cărțile mai vechi și nouă românești tipărite și manuscrise, începând de la secolul XVI până la al XIX. Cu notițe literare, adunate și alese de Tim. Cipariu, Blaj, Tipariul Seminariului, 1858
- Idem, *Discursuri*. Ediție îngrijită, antologie și glosar de Ștefan Manciulea și Ion Buzași, prefață și bibliografie de Ion Buzași, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1984
- Idem, *Elemente de poetică, metrică și versificațiune*, Blaj, cu Tipariul Seminariului, 1860
- Idem, *Epistolar 1836-1877*. Cuvânt înainte de academician Eugen Simion, text îngrijit, studiu introductiv și note de Ioan Chindriș, București, Editura Academiei Române, 2005

- Idem, *Început de autobiografie*, publicat de Ștefan Manciulea în „Cultura Creștină”, Blaj, anul XX, nrr. 5-6/1940; nrr. 7-9/1940 și nrr. 10-12/1940
- Idem, *Începutulu creștinarei romaniloru din partile orientali ale Imperiului Rom. si anume pre marginile Dunărei in Daci'a si Moesi'a dupa date autentice*, Blasiu, Tipariulu Seminariului Arhi-Decesanu, 1865
- Idem, *Istoria Sfântă sau Biblică a Testamentului Vechiu și Nou pentru inceputori*, editiunea II, Blasiu, Tipariului Seminariului, 1959
- Idem, *Jurnal*. Ediție îngrijită, prefață, note și glosar de Maria Protase, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972
- Idem, *Opere*, I. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, *Introducere* de Gavril Istrate, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987
- Idem, *Opere*, II. Ediție îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, *Introducere* de Mioara Avram, București, Editura Academiei Române, 1992
- Idem, *Poezii și scrieri religioase*. Antologie și prefață de Ion Buzași, Editura Galaxia Gutemberg, 2008
- Idem, *Poezii*. Îngrijirea ediției, antologie, prefață și note de Nicolae Albu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976

- Idem, *Predici*, în „Cuvântul Adevărului”, revistă bisericească, omiletică, pastorală, editată de ordinul Sf. Vasile cel Mare, Bixad, anul I, nrr. 8-9-10, 1940
- Idem, *Scientia litterarum*. Ediție, prefață, micromonografii, comentarii, note enciclopedice, glosar, indici, bibliografie de Stela Toma, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie literară „G. Călinescu”, 2004
- Idem, *Scienti'a Știința S. Scripture. Isagogica, Ermenevtica si Archeologica*, Blaj, Tipariul Seminarului Diecezan, 1854
- Idem, *Scrieri literare*. Cuvânt înainte de Ion Brad, antologie, prefață, bibliografie și note de Ion Buzași, București, Editura Fundației Naționale *Satul Românesc*, 2005
- Timotei Cipariu, *Purtarea de bună cuvenientia între oameni*, Blasiu in Tipografia Seminarului, 1855. Lucrarea se va bucura de o a doua ediție, Sibiu, 1863 și chiar de o a treia: Timotei Cipariu, *Purtarea de bună cuviință între oameni*. Transcriere și cuvânt introductiv de Pr. Daniel-Marius Câmpean, Diacon prof. Ion Buzași, Blaj, Editura Buna Vestire, 2014
- *** *Archivu pentru istoria și filologia poporului român*, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, Blaj.

- *Dumnezeieștile și Sântele Liturgie. Ale celor dintru sânti părinților moștri Ioan Crisostom, Basiliu cel Mare și Gregoriu Dialogul.* Cu binecuvântarea Prea-sânțitului Domnului Domn Ioan Arhiepiscopul și Metropolitul Albe-Juliei, Blaj, 1870
- *George Bariț și contemporanii săi*, vol. IV. Corespondența primită de la Constantin Papfalvi, Simion Mihali-Mihailescu, Timotei Cipariu și Alexandru Sterca Șuluțiu, coordonatori Ștefan Pascu și Iosif Pervain. Ediție de Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Dumitru Suciu și Ioan Buzași, București, Editura Minerva, 1978
- *Arhiva personală Timotei Cipariu.* Catalog întocmit de Ioana Botezan și Alexandru Matei, Biblioteca Academiei Române, București, 1982

II. BIBLIOGRAFIE CRITICĂ

A. MONOGRAFII

- Buzași, Ioan, *Timotei Cipariu – scriitorul*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005
- Dăianu, Ilie, *Timotei Cipariu la a 50 aniversare de la moartea lui 3 septembrie 1887*, București, „Bucovina” I. E. Terouțiu, 1937

- Manciulea, Ștefan, *Timotei Cipariu – Contribuții monografice*, Blaj, Centrul Cultural Jacques Maritain, 2005
- Nițu, Valeriu, Vedinaș, Traian, *Timotei Cipariu arhetipuri ale permanenței românești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988
- Pamfil, Carmen-Gabriela *Timotei Cipariu. Lingvist și filolog*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009
- Popa, Mircea, *Timotei Cipariu, ipostazele enciclopedistului*, București, Editura Minerva, 1993
- Rațiu, Ioan, *Timotei Cipariu. Viața și activitatea lui*, Blaj, Tipografia Seminarului Arhidiecezan, 1905

B. LUCRĂRI:

- Buzași, Ion, Moldovan, Ion, *Timotei Cipariu în evocări literare*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005
- Manciulea, Ștefan, *Activitatea politică a lui Timotei Cipariu*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1944
- Idem, *Timotei Cipariu și Astra*. Ediție și prefață de Ion Buzași, Blaj, Editura ASTRA, Despărțământul „Timotei Cipariu”, 2001
- Idem, *Timotei Cipariu și Astra*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1943.
- Idem, *Timotei Cipariu și Astra*. Ediție îngrijită și prefațată de Ion Buzași, Blaj, Editura Astra, Despărțământul “Timotei Cipariu”, 2001
- Pamfil, Carmen-Gabriela, *Timotei Cipariu. Lingvist și filolog*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009

- Idem, *Preocupări de critică și istorie literară la Timotei Cipariu*, în „Biblioteca și cercetarea”, Cluj-Napoca, vol. II, 1980

C. STUDII ȘI ARTICOLE

a. ÎN PERIODICE:

- Agârbiceanu, Ion, *Versificări ale lui T. Cipariu* în „Unirea”, Blaj, an XV, nr. 25 (24 iunie), 1905
- Anghel, Petru, *Timotei Cipariu*, în „Tribuna”, seria nouă, anul VII, nr. 13, 1995
- Avram, Mioara, *Timotei Cipariu, părintele filologiei românești*, în „Memoriile Secției de Filologie, Literatură și Artă”, an IX, 1987
- Bianu, Ion, *T. Cipariu. Fragmente*, în „Unirea”, Blaj, an XV, nr. 25 (24 iunie), 1905
- Idem, *Timotei Cipariu*, în „Unirea”, Blaj, an XV, nr. 25, 1905
- Brad, Ion, *Timotei Cipariu, la el acasă*, în „România literară”, an XX, nr. 41, 1987
- Bunea, Augustin, *Amintirea lui Cipariu*, în „Unirea”, anul XV, nr. festiv 25, 1905
- Idem, *T. Cipariu ca istoric*, în „Unirea”, anul XV, nr. festiv 25, 1905
- Idem, *În memoria lui Timotei Cipariu. Panegiric*, în „Unirea”, Blaj, anul XV, nr. 25, 1905
- Buzăși, Ion, *Cipariu și Eminescu*, în „Tribuna”, serie nouă, anul VII, nr. 12, 1995
- Idem, *Timotei Cipariu – patru ipostaze ale scriitorului*, în „Telegraful român”, anul 128, nrr. 7-8, 1980

- Idem, *O nouă monografie despre Timotei Cipariu*, în „Viața creștină”, Cluj-Napoca, serie nouă, anul V, nr. 10, 1994
- Idem, *Timotei Cipariu – epistolier*, în „Meșteșugarul literar și artistic”, Bistrița, anul V, nr. 9, 2005
- Idem, *Timotei Cipariu – omul deplin al Blajului*, în „Unirea”, Blaj, serie nouă, anul XVI, nr. 8-9, 2005
- Idem, *Timotei Cipariu – poet religios*, în „Poesis”, revistă de poezie, anul XVI, nrr. 171-173, 2005
- Idem, *Timotei Cipariu – publicist*, în „Steaua”, anul XXXI, nr. 12, 1981
- Idem, *Timotei Cipariu – scriitorul*, în „România literară”, anul XXXVIII, nr. 7, 2005
- Idem, *Timotei Cipariu în evocări literare*, în „Unirea”, serie nouă, anul XVI, nr. 7, 2005, nr. 8, 2005
- Idem, *Timotei Cipariu – orator*, în „Steaua”, an XXX, nr. 2 (febr.), 1980
- Chețianu, Ambrosie, *Cipariu și istoria naturală*, în „Unirea”, Blaj, anul XV, nr. 25, 1905
- Chindriș, Ioan (editor), *Jurnalul din 1952 al lui Cipariu în „Steaua”*, nr. 5, 1970, apărut inițial în „Gazeta din Transilvania”, nrr. 75-76 și 85-88 din 1852
- Idem, *Un memorial de călătorie a lui Timotei Cipariu*, în „Steaua”, an XXI, nr. 5 (244), 1970
- Iako, Sigismund, *Bibliografia lui Cipariu în Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, an X, 1967
- Maior, Iuliu, *Cuvântarea Păr. Iuliu Maior rostită la părăstasul pentru Timoteiu Cipariu*, în „Unirea Poporului”, Blaj, an XVII, nr. 21, 1935

- Maiorescu, Titu, *Necrolog, Timoteu Cipariu și Alexandru Cihac*, în „Convorbiri literare”, anul XXI, nr. 7
- Manciușea, Ștefan, *Timotei Cipariu, gazetar*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 14, 1942
- Idem, *Timotei Cipariu. Început de autobiografie*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1939
- Mălin, Dumitru, *Timotei Cipariu*, în „Transilvania”, anul XVII, nr. 11, 1988
- Moldovan, Ion Micu, *Timotei Cipariu – Date biografice*, în „Unirea”, an XXV, nr. 25, 1905
- Odobescu, Alexandru, *Timotei Cipariu*, în „Gazeta Transilvaniei”, an L, nr. 216, 1887
- Idem, *Timotei Cipariu*, în „Gazeta Transilvaniei”, an L, nr. 217, 1887
- Pamfil, Carmen-Gabriela, *Timotei Cipariu – primul filolog român*, în „Limba Română”, anul XVIII, nr. 1-2, 2008
- Papadopol, Paul I., *Timotei Cipariu (1805-1887)*, în „Universul literar”, anul XLVI, nrr. 1-2, 1 ianuarie 1930
- Popa, Mircea, *Eminescu la Alba Iulia. Ascultându-i pe Șaguna și pe Cipariu*, în „Astra blăjeană”, an XI, nr. 2 (39), 2006
- Idem, *Blajul și oamenii săi în ipostaze poetice*, în „Astra blăjeană”, an XI, nr. 3 (40), 2006
- Idem, *Timotei Cipariu – centenar*, în „Ateneu”, Seria nouă, anul 24, nr. 8, 1987
- Idem, *Contribuții la activitatea social-politică și literară a lui T. Cipariu*, în „Crisia”, VIII, Oradea, 1978
- Idem, *Poetul religios*, în „Tribuna”, serie nouă, an VII, nr.12, 1995

- Idem, *Timotei Cipariu – folclorist*, în „Tribuna”, serie nouă, an VII, nr.13, 1995
- Idem, *Istoria literaturii românești (Fragmente)*, în „Manuscriptum”, an XVIII, nr. 4, 1978
- Idem, *Scenariul unui episod dramatic*, în „Manuscriptum”, an IX, nr. 9, 1978
- Idem, *Pietre de vad*, în „Manuscriptum”, an IX, nr. 2, 1978
- Idem, *Timotei Cipariu și literatura română veche*, în „Biblioteca și cercetarea”, Cluj-Napoca, nr. XII, 1988
- Idem, *Preocupări de critică și de istorie literară la T. Cipariu*, în „Biblioteca și cercetarea”, Cluj-Napoca, nr. II, 1980
- Idem, *Două articole inedite de Timotei Cipariu privind cartea veche românească*, în „Biblioteca și cercetarea”, Cluj-Napoca, nr. XIII, 1989
- Idem, *L'européen*, în „Revue roumaine”, nr. 12, 1987
- Pușcariu, Sextil, *Timotei Cipariu*, în „Luceafărul”, an IV, nr.15-16, 1905
- Rațiu, Ioan, *Cipariu și ziaristica română*, în „Unirea”, anul XV, nr. festiv 25, 1905
- Sabo, Emil, *Memoriei lui Timotei Cipariu*, în „Unirea”, Blaj, anul XV, nr. 25, 1905
- Simion, Eugen, *Timotei Cipariu – ilustru filolog latinist* în „Academica”, an XV, nr. 35 (febr.), 2005
- Idem, *Timotei Cipariu – ilustru filolog latinist*, în „Academica”, an XV, 1967
- Străjan, Nicolae, *În memoria primului filolog român, Timotei Cipariu*, în „Unirea”, Blaj, an XV, nr. 25, 1905

- Vedinaș, Vedinaș, *Cartea și cărturarul*, în „Astra”, an XXIV, 1989, nr. 2

b. ÎN VOLUME:

- Agârbiceanu, Ion, *Biblioteca lui Timotei Cipariu*, în Ion Buzași, *Scriitori români și Blajul*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1997
- Alexandru, Ioan, *Câmpia libertății*, în Ion Buzași, Ion Moldovan, *Timotei Cipariu în evocări literare*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005
- Brad, Ion, *Timotei Cipariu la 1848, în 1848. Blajul și amintirea revoluției*. Volum coordonat și ilustrat de Ioan Chindriș, Blaj, 1998
- Idem, *Cu Cipariu în noaptea tăierii pruncilor*, în Ion Buzași, Ion Moldovan, *Timotei Cipariu în evocări literare*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005
- Breazu, Ion, *Timoteiu Cipariu și Italia*, în „Studii literare”, Vol. II, Sibiu, 1943
- Buzași, Ion, *Un portret de dascăl blăjean în evocări literare*, în Ioan Micu Moldovan (*Moldovănuț*) 1833-1915 în evocări literare. Ediție îngrijită de Ion Buzași și Simona Pinte. Prefață de Ion Buzași, postfață de Simona Pinte, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015
- Irimie, Negoită, *Cîmpia libertății*, în Ion Buzași, Ion Moldovan, *Timotei Cipariu în evocări literare*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005
- Mărgineanu, Ion, *Cipariu – un alfabet și jumătate*, în Ion Buzași, Ion Moldovan, *Timotei Cipariu în evocări literare*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005

- Mușlea, Ion, *Timotei Cipariu și literatura populară în Cercetări de etnografie și folclor*, București, Editura Minerva, 1971
- Nițu, Valeriu, *Părintele filologiei române*, în Ion Buzași, Ion Moldovan, *Timotei Cipariu în evocări literare*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005
- Pinteș, Simona, *Cipariu și Moldovănuș. Doi dascăli de seamă ai Blajului*, în Ioan Micu Moldovan (*Moldovănuș*) 1833-1915 în *evocări literare*. Ediție îngrijită de Ion Buzași și Simona Pinteș. Prefață de Ion Buzași, postfață de Simona Pinteș, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2015
- (Pinteș) Oarga, Simona, *Contributions to the theological profile of Timotei Cipariu*, în *Journal of Roumanian literary studies*, Published by Arhipelag XXI press, Tîrgu Mureș, nr. 8, 2016
- (Pinteș) Oarga, Simona, *Bildungsroman character in the Memoirs of Timotei Cipariu, Ion Creangă and Lucian Blaga*, Discourse as a Form of Multiculturalism in Literature and Communication, *Arhipelag XXI*, Tîrgu Mureș, vol. III, 2015
- (Pinteș) Oarga, Simona, *Literary and documentary value of Timotei Cipariu's epistles*, Globalization and National Identity. Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue / ed.: Iulian Boldea - Tîrgu-Mureș: *Arhipelag XXI*, vol. III, 2016
- (Pinteș) Oarga, Simona, *About Timotei Cipariu as a poet*, în *Communication, Context, Interdisciplinarity - Studies and articles*, „Petru Maior” University Press, vol. IV, Tîrgu Mureș, 2016,
- Pompiliu, Ioan, *Distih*. Traducere și adaptare în limba română de Marcela Ciortea, în Ion Buzași, Ion Moldovan,

Timotei Cipariu în evocări literare, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2005

- Popa, Mircea, *Din relațiile lui Timotei Cipariu cu Academia Română: peripețiile unui concurs academic*, în Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2004
- Idem, *Timotei Cipariu – poetul religios*, în Mircea Popa, *Regăsiri creștine*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014
- Idem, *Titu Maiorescu și Timotei Cipariu*, în Mircea Popa, *Identificări. Contribuții și precizări documentare*, București, Editura Palimpsest, 2012
- *Ibidem*, în Mircea Popa, *Inserții. Contribuții și precizări documentare*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2003

D. CĂRȚI BISERICEȘTI

- *Biblia de la Blaj 1795*. Ediție jubiliară, Cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureșan mitropolitul Bisericii Române Unite, realizată sub înaltul patronaj al P. S. Virgil Bercea episcopul Eparhiei române Unite de Oradea și sub egida științifică a Academiei Române Institutul de Istorie Cluj-Napoca, director Acad. Camil Mureșan, Roma, 2000
- *Biblia Vulgata Blaj 1760-1761 ("Biblia lui Petru Pavel Aron")*. Ediție princeps după manuscris inedit, coordonatori Ioan Chindriș și Niculina Iacob, I-V, Editura Academiei Române, 2005
- *Dumnezeieștile și Sântele Liturgie. Ale celor dintru sânti părinților moștri Ioan Crisostom, Basiliu cel Mare și Gregoriu Dialogul*. Cu binecuvântarea Prea-sânțitului

Domnului Domn Ioan Arhiepiscopul și Metropolitul Albe-Juliei, Blaj, 1870

- *Orologhion care cuprinde urmarea orelor și câte sunt de lipsă spre săvârșirea laudelor de toate zilele*. Edițiunea a V-a, cu binecuvântarea Excelenței Sale Înaltpreasfințitului Domn Dr. Vasile Suciu Arhiepiscop și Mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș, Blaj, 1931

- *Orologiulu celu mare* (Ciasoslovu) acum antea ora intru acestu tipu dupa originalulu grecescu revediatu si datu afara, Blasiu, în Tipografia Romaneasca, 1835

E. DICȚIONARE

- *Dicționarul explicativ al limbii române* (în continuare DEX), ediția a II-a, conducătorii lucrării acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche și dr. Mircea Seche, București, Editura Univers enciclopedic, 1998

- Bidu-Vrânceanu, Angela, Călășaru, C., Ionescu-Ruxăndoiu, L., Mancaș, M., Pană-Dindelegan, G., *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997

- *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R.S.R., 1979

- *Dicționarul general al literaturii române*, vol. II, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004

- *Dictionar de literatură română. Scriitori, reviste, curente*, coordonator Dim. Păcurariu, București, Editura Univers, 1979

- *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, 2000

- Ducrot, Oswald și Schaeffer, Jean-Marie, *Noul dicționar enciclopedic al științelor limbajului*. Traducere de Anca

Măgureanu, Viorel Vișan, Mariana Păuneascu, București, Editura Babel, 1996

- Hinescu, Ana, Hinescu, Arcadie, *Oameni de ieri și de azi ai Blajului*, Blaj, Editura Eventus, 1994
- *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, autori: George Em. Marica, Ioasif Hajos, Călina Mare, Constantin Rusu, București, Editura Politică, 1968
- Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*. Ediție și text îngrijit de Florina Ilis și Rodica Frențiu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2010
- Mureșanu, Camelia, *Dicționar de termeni literari*. Ediția a II-a, Snagov, Editura Klim, 2008
- Stoian, Ioan M., *Dicționar religios*, București, Editura Garamond, 1994

F. ISTORII LITERARE

- Adamescu, Gheorghe, *Istoria literaturii române*. Ediție critică, studiu introductiv și note de Paul Lăzărescu, București, Editura Eminescu, 1998
- Albu, Nicoale, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, Tipografia Lumina, 1944
- Breazu, Ion, *Literatura Transilvaniei. Studii-Articole-Conferințe*, Casa Școalelor, București, 1944
- Bucur, Marin, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, Editura Minerva, București, 1973

- Cartojan, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*. Postfață și bibliografie finală de Dan Simionescu. Prefață de Dan Zamfirescu, București, Editura Minerva, 1980
- Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*. Vol. I, București, Imprimeria Națională, 1947
- Cioculescu, Șerban, Streinu, Vladimir, Vianu, Tudor, *Istoria literaturii române moderne*. Vol I, București, Casa Școalelor, 1944
- Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc*, București, Editura Minerva, 1972
- Densuseanu, Ovid, *Literatura română modernă*. Vol. I. Școala latinistă – Începuturile literaturii poetice – Cei din urmă cronicari – Îndrumări noi în Muntenia și Moldova. Ediția a III-a, București, Editura Librăriei Universală Alcalay și Co., 1922
- Gáldi, Ladislau, *Introducere în istoria versului românesc*, București, Editura Minerva, 1871
- Ghișe, Dumitru și Teodor, Pompiliu, *Premisele politice și ideologice ale Școlii ardelene*, în *Școala Ardeleană I*. Ediție critică, note, bibliografie și glosar de Florea Fugariu. Introducere de Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, București, Editura Minerva, 1983
- *Istoria literaturii române*, sub conducerea lui George Călinescu, 1964
- *Istoria literaturii române*. Vol II, *De la Școala Ardeleană la Junimea*. Comitetul de redacție al volumului: Alexandru Dima, Ion C. Chițimia, Paul Cornea, Eugen Todoran, București, Editura Academiei, 1968
- Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române*, Chișinău, Editura Litera, 1998

- Idem, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX –lea – de la 1821 înainte - În legătură cu dezvoltarea culturală a neamului*, vol. II, București, Editura Minerva, 1908
- Idem, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821). Vol. II. Epoca lui Petre Maior – Excursiuni*. Ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1969
- Idem, *Istoria învățământului românesc*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Popescu Teiușan, București, București, Editura didactică și pedagogică, 1971
- Munteanu, Romul, *Literatura europeană în epoca luminilor. Iluminism, Preromantism, Sturm und Drang, Neoumanismul german*, București, Editura enciclopedică română, 1971
- Murărașu, Dumitru, *Istoria literaturii române*. Ediția a III-a, București, Editura Cartea Românească, 1942
- Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, București, Editura pentru literatură, 1964
- Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Editura Univers, 1981
- Prodan, David, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*. Ediție nouă cu adăugiri și precizări, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984
- Retegan, Simion, *Istoria României. Transilvania*, Volumul I, Cluj-Napoca, Editura „George Barițiu”, 1997
- Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române (De la 1900 până la cel de al doilea război mondial)*, vol. II, București, Editura Minerva, 1972

- Sigmirean, Cornel, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1948)*, Târgu-Mureș, Editura Universității Petru Maior, 2007

G. LUCRĂRI DE TEORIE LITERARĂ

- Anghelescu, Mircea, *Limba și literatura română, Manual pentru clasa a IX-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1993
- Aristotel, *Poetica*. Studiu introductiv, traducere și comentarii de D.M. Pippidi. Ediția a III-a îngrijită de Stela Petecel, București, Editura Iri, 1998
- Bally, Charles, *Le langage et la vie*, Genève-Heidelberg, Droz, 1965
- Barthes, Roland, *Introduction à l'analyse structurale des récits*, în „Communications”, nr. 1, vol. 8, 1966
- Benveniste, Émile, *De la subjectivité dans le langage*, în *Problèmes de linguistique général*, 1, Paris, Gallimard, 1966
- Bremond, Claude, *Logica povestirii*. Traducere de Micaela Slăvescu, București, Editura Univers, 1981
- Breazu, Ion, *Studii de literatură română și comparată*, vol I. Ediție îngrijită, bibliografie și indice de nume de Mircea Curticeanu, Cluj-Napoca, Editura Dacia Cluj, 1970
- Bulgăr, Gheorghe, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*. Antologie, studiu introductiv, comentarii, glosar, prefață de Perpessicius, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966

- Cohen, Jean, *Structure du langage poétique*, Paris, Flammarion, 1966
- Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române*. Vol I, București, Editura Academiei, 1973
- Idem, *Româna literară și problemele ei principale*, București, Editura Științifică, 1961
- Idem, *Posibilitățile și limitele formalizării în stilistică*, în *Probleme de lingvistică generală*, V, București, Editura Academiei R.S.R., 1967
- Corniță, Georgeta, *Manual de stilistică*, Baia Mare, Editura Umbria, 1995
- Coșbuc, George, *Poezii*. Prefață, tabel cronologic și glosar de Gavril Scridon, București, Editura Albatros, 1987
- Crăciun, Gheorghe, *Introducere în teoria literaturii*. Ediție revăzută și adaptată pentru învățământul la distanță, anul I, semestrul I (cap. 1-7) și semestrul al II-lea (cap. 8-14)
- Duda, Gabriela, *Analiza textului literar*, București, Editura Humanitas Educațional, 2000
- Forster, E. M., *Aspects of the Novel*, London, Harcourt, Inc., 1927
- Genette, Gérard, *Narrative discourse. An essay in method*. Translated by Jane E. Lewin. Foreword by Jonathan Culler, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1980
- Got, Miorița, Lungu, Rodica, *Literatura română: comunicare, opera literară, stilul artistic, curente literare, modele de eseuri structurale, fișe recapitulative*, Pitești, Editura Nomina, 2007
- Idem, *Stilistica limbii române*, București, Editura Fundației România de Măine, 2007

- Greimas, A.J., *Sémantique structural. Recherche de method*, Paris, Larousse, „Langue et langage”, 1966
- Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1944
- Istrate, Gavril, *Limba română literară. Studii și articole*, București, Editura Minerva, 1970
- Jakobson, Roman, *Probleme de stilistică, Culegere de articole*, București, Editura Științifică, 1964
- Linvelt, Jaap, *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere: teorie și analiză*. Traducere de Angela Martin. Studiu introductiv de Mircea Martin, București, Editura Univers, 1994
- Marino, Adrian, *Literatura. Începuturile ideii de literatură*, în „Iașul literar”, anul XX, nr. 7, 1969
- Idem, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987
- Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972
- Perelman, Chain și Olbrechts-Tyteca, Lucie, *Tratat de argumentare. Noua retorică*. Traducere și indecși de Aurelia Stoica. Prefață de Michel Meyer, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012
- Prince, Gerard, *A Dictionary of Narratology*. Revised Edition, Lincoln, NE., University of Nebraska Press, 2003
- Propp, Vladimir, I., *Morfologia basmului*. În românește de Radu Nicolau, București, Editura Univers, 1970
- Ricoeur, Paul, *Temps et récit I, l'intrigue et le récit historique*, Paris, Édition du Seuil, 1983

- Sasu, Aurel, *Rerorica literară românească*, Seria „Universitas”, București, Editura Minerva, 1976
- Sălăvăstru, Constantin, *Mic tratat de oratorie*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010
- Todorov, Tzvetan, *Poetica. Gramatica Decameronului*. Traducere și studiu introductiv de Paul Miclău, București, Editura Univers, 1975
- Tomașevshi, Boris, *Teoria literaturii. Poetica*, București, Editura Univers, 1973
- Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*. Ediție îngrijită cu studiu introductiv și note de Sorin Alexandrescu, București, Editura didactică și pedagogică, 1968
- Idem, *Iorgu Iordan și stilistica*, în „Limba română”, an VIII, 1958
- Idem, *Despre stil și artă literară*. Cuvânt omagial de acad. Al. Philippide. Ediție îngrijită și prefățată de Marin Bucur, București, Editura Tineretului, 1965
- Wellek, René; Warren, Austin, *Teoria literaturii*. În românește de Rodica Tiniș. Studiu introductiv și note de Sorin Alexandrescu, București, Editura pentru literatură universală, 1967

H. ALTE LUCRĂRI ȘI STUDII

- Alexandrescu, Grigore, *Versuri și proză*. Culegere și prefată de Silvian Iosifescu. Text stabilit, note, tablou bibliografic de I. Fischer, Editura Tineretului, 1960

- Idem, *Poezii. Proză*. Antologie, prefață și tabel cronologic de Constantin Mohanu. Ediția a II-a, București, Editura Ion Creangă, 1985
- Alecsandri, Vasile, *Înșiră-te, mărgărite*, Chișinău, Editura Litera, 1998
- Birtz, Mircea Remus, *Considerații asupra unor traduceri biblice românești din sec. XIX-XX*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013
- *Blajul, vatră de istorie și cultură*. Ediție îngrijită și note de Teodor Seiceanu și Ion Buzași. Prefață de Ion Brad, București, Editura Albatros, 1986
- Bălcescu, Nicolae, *Scrieri istorice*, în „Scrisul românesc”, Craiova, f.a.
- Bodea, Cornelia, *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834-1849*, Editura Academiei, București, 1967
- Braga, Mircea, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982
- Buzași, Ion, *Școala ardeleană și spiritul Blajului*, în *Școala Ardeleană: omagii lirice*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014
- Idem, *Andrei Mureșanu Monografie*. Ediția a II-a, revăzută și completată, Bistrița, Editura Charmides, 2013
- Budai-Deleanu, Ion, *Țiganiada sau Tabăra țiganilor*. Ediție îngrijită de J. Byck. Studiu introductiv de Ion Oana, București, Editura de Stat pentru literatură și artă, 1953
- Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*. Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Ion Bălu, București, Editura Ion Creangă, 1984

- Bălu, Ion, *Elevul Lucian Blaga*, în Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*. Ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Ion Bălu, București, Editura Ion Creangă, 1984
- Boldan, Emil, *Școala ardeleană*. Antologie. Ediție îngrijită, note și prefață de Emil Boldan, București, Editura Tineretului, 1959
- Brateș, Radu, *Aspecte din viața Blajului*. Ediție îngrijită de Voichița Ionescu și Liana Biriș, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2008
- Idem, *Oameni din Ardeal*, Editura Minerva, București, 1973
- Breazu, Ion, *Literatura Transilvaniei*, București, Casa Școalelor, 1944
- Caian, Dimitrie, *Teologie dogmatică. După învățătura bunilor credincioși Dascăli întocmită, cu mărturii din S. Scriptură, și din Sf. Părinți întărită spre învățătura Clerului celui tânăr Rumânesc așezată și tipărită. Cu blagoslovenia Excelenții Sale, Prea Luminatului, și prea Osfințitului Domnului Domn. Ioan Bobb. Vlădicul Făgărașului, și a Prea Înălțatei Cesaro Crăești Mărimi Sfeatnic din lăuntru, [I-III], în Blaj la Mitropolie anulu [1804-1811], cu Tipariul Seminariului*
- Caracostea, Dumitru, *Expresivitatea limbii române*, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1942
- Câmpan, Diana, *Introducere în cercetarea științifică: litere și teologie*, Alba Iulia, Editura Reântregirea, 2009
- Câmpeanu, Remus, *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999

- Cheresteșiu, Victor, *Adunarea națională de la Blaj*, București, 1966
- Chindriș, Ioan, Iacob, Niculina, *Secvențe iluministe*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2013
- Comșa, Nicolae, *Dascălii Blajului. Seria lor cronologică cu date bio-bibliografice*, Blaj, Tipografia Seminarului, 1940
- Creangă, Ion, *Povești, povestiri, amintiri*. Cuvânt înainte de Domnica Filimon, București, Editura Ion Creangă, 1987
- Crihălmeanu, Florentin, *Profilul unei Mitropolii – Profilul unui Mitropolit. Considerații pe marginea Circularei Mitropolitului Alexandru Șterca Șuluțiu cu privire la reactivarea Mitropoliei de Alba-Iulia, în Biserica Română Unită cu Roma Greco-catolică – istorie și spiritualitate*. Volum coordonat de Cristian Barta și Zaharie Pinteș, Blaj, Editura Buna Vestire, 2003
- Deteșan, Daniela, *Procesul lemenian*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2008
- Idem, *Dosarul procesului lemenian*, vol. I. Traducerea textelor din limba latină: Vasile Rus, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 2007
- Dragomir, Silviu, *Dascăli de odinioară*, în „Unirea”, an XLVII, nr. 26, 1937
- Duicu, Serafim, *Pe urmele lui Samuil Micu-Clain*, București, Editura Sport-Turism, 1986
- Dumitran, Daniel, *Formația clerului greco-catolic la începutul secolului al XIX-lea: spre constituirea unei categorii*

elitare?, în „Annales Universitatis Apulensis, Series Historica”, anul I, nr. 14, 2010

- Eliade, Mircea, *Omagiu școlilor Blajului*, Paris, 1955
- Eminescu, Mihai, *Scrieri politice și literare*, București, Editura Minerva, 1905
- Idem, *Poezii*, București, Editura Ion Creangă, 1983
- Evolcean, D., *Enciclopedia*, în *Enciclopedia Română*, publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, coordonată de dr. C. Diaconovich, vol. II, Sibiu, Editura și Tiparul lui W. Krafft
- Gană, George, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, în Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Chișinău, Editura Hyperion, 1993
- Gherman, Alin-Mihai, Mârza, Eva, *Studiu filologic la Bucoavna de la Bălgrad 1699*. Ediție critică tipărită cu binecuvântarea P.S. Emilian, Episcop al Alba Iuliei, Sibiu, 1989
- Ghica, Ion, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, București, Editura Socec, 1887
- Ghimpeșcu, Spinu [pseudonimul lui Iosif Vulcan], *Cine să scrie istoria literaturii noastre?*, în Iustin Popfîu, *O privire fugitivă preste literatură română și lipsa unei critice a literaturii române (1870)*. Restituire, prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Ion Simuț, Oradea, Biblioteca revistei Familia, 2016
- Goția, Anton, *Continuitate și modernizare de la P. Pavel Aron la T. Cipariu – Studiu lingvistic și istorico-liturgic*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006

- Grecu, Victor, *Școala Ardeleană și unitatea limbii române literare*, Timișoara, Editura Facla, 1973
- Hanță, Alexandru, *Idei și forme literare până la Titu Maiorescu*, București, Editura Minerva, 1885
- Heliade Rădulescu, Ion, *Pagini alese*, București, Editura Tineretului, 1961
- Heliade Rădulescu, Ion, *Opere* II. Ediție critică cu introducere, note și variante de D. Popovici, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1939,
- Iacob, Mârza, *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987
- Iorga, Nicolae, *Oameni care au fost*. Ediție îngrijită, prefață și note de Ion Roman, București, Editura pentru literatură, 1967
- Lupeanu-Melin, Alexandru, *Evocări din viața Blajului*. Ediție, prefață și glosar de Ion Buzași, Blaj, Editura Arhidiecezană „Buna Vestire”, 1999
- Idem, *Sufletul Blajului*, Astra Culturală, Blaj, 1931
- Macrea, Dimitrie, *Lingviști și filologi români*, București, Editura Științifică, 1959
- Maiorescu, Titu, *Critice 1866-1907*, Vol. I, București, Editura Socec, 1931
- Manolescu, Nicolae, *Eminescu inedit!*, în „România literară”, anul XXXIII, nr. 23, 14-20 iunie, 2000
- Idem, *Despre poezie*, București, Editura Cartea românească, 1987
- Marica, George Emilian, *Foaie pentru minte, inimă și literatură. Bibliografie analitică cu un studiu monografic*, București, Editura pentru Literatură, 1970

- Mălinaș, Ioan Marin, *Situația învățământului bisericesc al românilor în contextul reformelor din timpul domniei împărătesei Maria Tereza (1780-40), a Împăraților Iosif al II-lea (1780-90) și Leopold al II-lea (1790-92)*, Oradea, Editura „Mihai Eminescu”, 1994
- Mladin, N., Vlad, I., Moisiu, Al., *Samuil Micu Clain – Teologul. Viața, opera și concepția lui teologică*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, Sibiu, 1957
- Micu, Samuil, *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*. Ediție îngrijită și introducere de Cornel Cîmpeanu, București, Editura Științifică, 1963
- Idem, *Carte de roagaciuni pentru evlavia homului creștin*, Viena, 1779
- Moldovan, Ion, *Școlile Blajului. Antologie aniversară*, Blaj, Editura „Buna Vestire”, 2009
- Munteanu, Romul, *Contribuția Școlii ardelene la culturalizarea maselor*, București, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, 1962
- Idem, *Literatura europeană în epoca luminilor. Iluminism, Preromantism, Sturm und Drang, Neoumanismul german*, București, Editura enciclopedică română, 1971
- Mureșanu, Andrei, *Poezii și articole*. Ediție îngrijită și prefață de D. Păcurariu, București, Editura pentru Literatură, 1963
- Nicolescu, Aurel, *Școala ardeleană și limba română*, București, Editura Științifică, 1971
- Noica, Constantin, *Eminescu – omul deplin al culturii românești*, în „Conferințele Bibliotecii Astra”, nr. 2, 2007

- Oancea, Ileana, *Semiostilistica*, Timișoara, Editura Excelsior, 1998
- Pervain, Iosif, *Studii de literatură română*, Cluj, Editura Dacia, 1971
- Pop Reteganul, Ion, *Amintirile unui școlar de altădată*. Ediția a II-a, revăzută și îngrijită de Cornel Cotuțiu, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2006
- Popa, Sorin, *Curierii ideii naționale*. Rolul tinerimii școlare române în mișcările naționale din anul 1848, Tipografia Națională, Cluj, 1936
- Slavici, Ioan, Caragiale, I.L., Coșbuc, George, *Vorba de acasă* în „Vatra”, anul I, nr. 1, 1894
- Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*. Volumul I – *Există o poetică a jurnalului*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Virtual, 2010
- Idem, *Ficțiunea jurnalului intim*. Volumul III – *Diarismul românesc*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Virtual, 2010
- Idem, *Dimineța poezilor: eseu despre începuturile poeziei române*. Ediția a IV-a revăzută și adăugită. Postfață de Valeriu Cristea, Iași, Editura Polirom, 2008
- Idem, *Ion Inochentie Micu (Klein), părintele Școlii Ardelene*, în „Limbă și literatură română”, nr. 1, 1993
- Teodor, Pompiliu, *Sub semnul Luminilor. Samuil Micu*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000
- Teodor, Corina, *Coridoare istoriografice. O incursiune în universul scrisului ecleziastic românesc din Transilvania anilor 1850-1920*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003

- Toader, Tiberiu, *Revista înțelepciunii Blajului. Cultura creștină*, Târgu-Lăpuș, Galaxia Gutemberg, 2010
- Vianu, Tudor, *Postume*, București, Editura pentru literatura universală, 1966
- Vrabie, Diana, *Corespondența – între confesiune și ficțiune*, în „Limba română”, anul XVIII, nr. 5-6 (155-156), 2008, Chișinău
- Vulea, Camelia, *Din activitatea lui Dimitrie Moldovan după 1863. Participarea la Dieta de la Sibiu*, în „Revista Bistriței”, XVI, 2002

H. SITE-OGRAFIE

- <http://www.newspad.ro/Manuscriptum-implineste-35-de-ani,97907.html>.
- <https://ro.wikipedia.org>